

ברכת הברקים והרעמים

❖ **לפי פסיקת השולחן ערוך, האם אפשר לברך על שמיעת רעם "עושה מעשה בראשית"?**

אף על פי כן, האחרונים ציינו, שאין זה מנהג העולם:

ט"ז אורח חיים סימן רכז ס"ק א:

והמנהג לומר על הרעמים שכחו וגבורתו, ועל הברקים עושה מעשה בראשית. ואינו יודע טעם לזה, אולי שהרעמים מראים כח מה שאין כן בברקים.

ב. ברק ורעם תכופים זה לזה

כפי שהתבאר, מעיקר הדין ניתן לברך את אותה ברכה גם על ברקים וגם על רעמים, ובכל זאת נהגו לחלק ביניהם. כיצד ינהג מי שראה ברק ומיד אחריו שמע רעם, האם רשאי לברך שתי ברכות או שעליו להסתפק בברכה אחת?

כתב המגן אברהם:

מגן אברהם אורח חיים סימן רכז ס"ק א:

נראה לי דאם שמע רעם וראה ברק כאחד מברך על שניהם ברכה אחת, ברוך עושה מעשה בראשית.

לעומתו כתב האליה רבה:

אליה רבה סימן רכז ס"ק ד:

בדין דשמע רעם וראה ברק נראה לי דיברך שניהם, דהא הברירה בידו, אם כן יכול לומר שמברך על אחד שכחו ועל אחד עושה מעשה בראשית. ועוד הא דעת הראב"ד ורש"י הביאו הב"י דאפילו אברק לחוד מברך שניהם (כמו הדעה שראינו בחידושי הרשב"א), וכן פסק הראב"ן ורבינו ירוחם, ובזה וודאי יש לסמוך עליהו.

❖ **נסה לבאר, מדוע לא קיבל המגן אברהם את סברת האליה רבה?**

למעשה פסק המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן רכז ס"ק ה:

והעולם נוהגים לברך על הברקים עושה מעשה בראשית ועל הרעמים שכחו וגבורתו וכו', וכן מסתבר שעל ידי הרעם נראה גבורתו של הקדוש ברוך הוא יותר מבברק. אמנם באמת שייך כל אחת מהברכות על שניהם ועל כן אם שמע ברק ורעם כאחד מברך ברכה אחת דהיינו עושה מעשה בראשית על שניהם, ואם בירך שכחו וגבורתו מלא עולם גם כן יוצא.

ואם לא היו תכופים זה אחר זה מברך תחלה על הברק [שהוא מתראה תחלה לעין האדם] עושה מעשה בראשית ואחר כך על הרעם שכחו וגבורתו מלא עולם, והוא הדין אם לא ראה את הברק ושמע קול הרעם ובירך עליו שכחו וגבורתו מלא עולם או שבירך עושה מעשה בראשית ואחר כך ראה ברק מברך עליו גם כן עושה מעשה בראשית.

יתר על כן כתב הילקוט יוסף:

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן רכז-רכט סעיף ב:

אם ראה ברק **עדיף להמתין** עד שישמע את הרעמים, ואז יברך שכחו וגבורתו מלא עולם. ויפטור את הברק. ולא יברך עושה מעשה בראשית.

הקדמה:

מזג האוויר החורפי, מביא עימו תופעות טבע מיוחדות, המעוררות התפעלות ומושכות את תשומת ליבו של האדם. חכמים מלמדים אותנו שאין להיות אדיש לתופעות אלה, אלא עלינו לראות דרכן את כוחו של הקב"ה שברא את העולם המורכב והיפה הזה, ולהודות לו ולברכו על כך.

שאלה: כיצד ינהג מי ששומע רעם בתכיפות לראיית הברק? כמה זמן אחר ראיית הברק או שמיעת הרעם ניתן לברך עליהם? בירך על ברקים ורעמים בבוקר, האם ישוב לברך עליהם בצהריים?

א. כיצד מברכים על ברקים ורעמים?

המשנה במסכת ברכות מפרטת את ברכות הראיה:

משנה ברכות פרק ט משנה ב:

על הזיקין (כוכב שביט) ועל הזועות (רעידת אדמה), ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות אומר 'ברוך שכחו מלא עולם'. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר 'ברוך עושה בראשית'.

הגמרא מתקשה, מדוע אין מברכים על הרשימה הראשונה גם את ברכת 'עושה מעשה בראשית'?

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נט עמוד א:

אטו כל הני דאמרן עד השתא, לאו מעשה בראשית נינהו (וכי כל אלה שנאמרו במשנה עד כאן, ברשימה הראשונה, אינם מעשה בראשית)? והכתיב ברקים למטר עשה! - אמר אביי: כרוך ותני (יש לברך את שתי הברכות בכל המקרים שבמשנה). רבא אמר: התם (ברשימה הראשונה) מברך תרתי (שתי ברכות), ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית, הכא (ברשימה השניה) - עושה מעשה בראשית איכא (יש לברך), שכחו מלא עולם - ליכא (אין לברך).

❖ **לדעת רבא, כיצד יש לברך על ברקים ורעמים?**

נחלקו הראשונים, מהי כוונת רבא:

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף נט עמוד א:

פירש רב האי גאון ז"ל: מברך תרתי - אחד מתרתי קאמר, או שכחו מלא עולם או עושה מעשה בראשית, אבל על ההרים לא מצי מברך (אינו יכול לברך) שכחו מלא עולם, וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובתוס' נמי כן פירשו. ומיהו לישנא דגמרא (אבל מלשון הגמרא) לכאורה הוה משמע דתרווייהו (שאת שניהם) מברך ממש.

❖ **חוזה דעתן, מהו יסוד המחלוקת בין הראשונים?**

להלכה, פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכז סעיף א:

על הזיקים, והוא כמין כוכב היורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבט (כוכב שביט); ועל רעדת הארץ; ועל הברקים; ועל הרעמים; ועל רוחות שנשבו בזעף, על כל אחד מאלו, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית; ואם ירצה יאמר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם.

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

❖ **מדוע על פי הילקוט יוסף מברך 'שכוחו וגבורתו' ולא 'עושה מעשה בראשית'?**

ג. ראה ברקים או שמע רעמים מספר פעמים ביום

בתלמוד הירושלמי מובא:

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ט הלכה ב:

רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדאי: דיו (מספיק שיברך) פעם אחת בכל היום. אמר רבי יוסי: מה אנן קיימין (באיזה מקרה אנו עוסקים)? אם בטורדיון (רצופים) - דיו פעם אחת ביום. אם במפסיקין - מברך על כל אחת ואחת.

וביאר הרשונים:

רא"ש מסכת ברכות פרק ט סימן יג:

פירוש 'טורדיון' - שלא נתפזרו העבים (העננים) בינתיים. 'מפסיקים' - שנתפזרו העבים בינתיים.

וכך פסק להלכה השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכז סעיף ב:

כל זמן שלא נתפזרו העבים נפטר בברכה אחת; נתפזרו בין ברק לברק ובין רעם לרעם, צריך לחזור ולברך.

וסייג המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן רכז ס"ק ח:

ודוקא היכא דהשמים נטהרו וזכו לגמרי בין ברק לברק, ואחר כך נתקדדו השמים בעבים ושמע עוד קול רעם וברק צריך לברך מחדש, דהוי מלתא חדתא (שזה דבר חדש), אבל היכא שנתפזרו העבים על ידי הרוח אחד הנה ואחד הנה ועדיין מעונן הרקיע, אז נפטר הכל על ידי ברכה הראשונה ואין צריך לחזור ולברך מחדש. ומשמע בירושלמי דדוקא באותו יום, אבל ביום אחר בכל גוונא (בכל אופן) צריך לחזור ולברך.

ד. כמה זמן אחרי שמיעת הרעם עוד אפשר לברך?

כתב השולחן ערוך (על פי התלמוד הירושלמי ברכות פרק ט הלכה ב):

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכז סעיף ג:

היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דבור (זמן אמירת "שלום עליך רבי") - יצא; ואם לאו - לא יצא.

❖ **מדוע מי שאינו יכול לצאת מייד לא יצא?**

ביאר הט"ז:

ט"ז אורח חיים סימן רכז ס"ק ב:

ופירושו, שצריך לצאת משם ולברך כיון שאפשר לו לעשות כראוי ולברך בסמוך יעשה כן, ואם אי אפשר לו לצאת ולברך כל כך בסמוך אין צריך לצאת בשביל הברכה. ונראה לי דאין השיעור של הברכה תוך כדי דיבור,

ואחר שיעור זה לא יברך, דאם כן היה להם לומר שיעור זה על עיקר הדיון דשיעור הברכה בזה הוה תוך כדי דיבור, אלא דודאי אחר שיעור תוך כדי דיבור גם כן צריך לברך כל שאפשר לו, וכמו שאמרנו בשאר ברכות כגון בסימן רכ"ו לענין רואה אילנות. אלא דכאן אמר לענין חיוב עליו לצאת משם ולמהר לברך, בזה חילקו אם הוה תוך כדי דיבור או לא. כן נראה לעניות דעתי.

❖ **נסה לבאר, על פי דרכו של הט"ז, מדוע אחר כדי דיבור לא הטריחו אותו לצאת ולברך (אף על פי שרשאי)?**

אבל יש אחרונים שכתבו שלא יברך אחרי זמן תוך כדי דיבור, וכן פסק במשנה ברורה:

משנה ברורה סימן רכז ס"ק יב:

ומכל זה נשמע דשיעור הברכה שעל רעמים וברקים הוא דוקא בכדי דיבור, ואם עבר יותר מכדי דבור מעת שראה הברק או שמע הרעם, שוב לא יברך על רעם וברק זה.

ה. ראה את אור הברק ולא את גוף הברק עצמו, האם יברך?

כתב הרב שלמה זלמן אוירבך:

שו"ת מנחת שלמה חלק ב סימן ד אות לד:

בענין ברכה על ברקים חושבני שמנהג העולם הוא נכון [שאינם מברכים רק על ראית הברק עצמו בשמים, אלא גם על כל הרגשת אורו של הברק], מפני שגם על ידי האור הזה האדם מתרגש ורואה בכך מעין מעשה בראשית.

וכן כתב ה'ציץ אליעזר', והביא ראיה לכך מדין הרואה ברק בבית הכסא:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן כא:

דאם היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור - יצא, ... והנה לא נתנו דעתם כלל לחלק בזה בין כשרואה גוף הברק בשמים או אם רואה רק קרני ברק בארץ, על אף שבסתמא היושב והנמצא במקומות אלה איננו רואה בדרך כלל גוף הברק בשמים כי אם קרני אורו.

ו. הלכה למעשה

א. הרואה ברק, אף אם לא ראה את גוף הברק עצמו אלא רק את אורו, יברך מייד (תוך כדי דיבור) 'עושה מעשה בראשית', וכן השומע רעם יברך מייד 'שכוחו וגבורתו מלא עולם'.

ב. לא הספיק לברך תוך כדי דיבור, לא יברך עליהם, אלא ימתין לברק או לרעם אחר ויברך עליהם.

ג. ראה ברק ושמע רעם מייד בזה אחר זה, יברך עליהם רק 'עושה מעשה בראשית'. ויש אומרים, שהרואה ברק ימתין לשמוע את הרעם, ויברך על שניהם רק 'שכוחו וגבורתו מלא עולם'.

ד. אין מברכים את ברכת הברקים והרעמים אלא פעם אחת ביום, מלבד אם התפזרו לגמרי העננים וחזרו והתקדדו השמים שנית.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור
ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית.
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד
הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן.